

Spatial Analysis of Economic Indicators among Iranian-Islamic Provinces and Ethnicities

Sonya Karami ^a

- a. Department of Urban and Regional Planning, Faculty of Planning and Environmental Sciences, University of Tabriz, Tabriz, Iran
Email: karamisonya@yahoo.com

ARTICLE INFO

Article type:
Research Paper

Received:
14 January 2025
Received in revised form:
26 February 2025
Accepted:
3 March 2025
pp.76-90

Keywords:
Economic development,
Ethnicity,
Iran,
Shannon entropy,
Vikor.

ABSTRACT

The first step in spatial development planning is understanding how economic, social, cultural, and other opportunities are distributed across different geographical regions. A focus on this aspect can enhance service delivery and promote greater balance between regions. The objective of the present study is to spatially analyze ethnic development in Iran, with particular emphasis on economic indicators. This research is applied in purpose and descriptive-analytical in nature. The data required for the study were collected from library and archival sources, the Statistical Yearbook of Iran for 2022, and the most recent Iranian National Census conducted in 2016. Using these sources, data for 22 key economic indicators were gathered. In this study, Shannon entropy, the coefficient of variation, and the VIKOR method were employed for weighting, dispersion analysis, and development level determination, respectively. ArcGIS software was used to generate maps and visualize the results. The findings of the study reveal a lack of balanced economic development among Iran's ethnic groups. The analyses show that, in terms of economic development, the Persian and Azeri ethnic groups—with Q-values of 0 and 0.5828, respectively—are the most economically developed, while the Turkmen and Baluchi ethnic groups, with Q-values of 0.9007 and 0.9978, respectively, are the least developed. Overall, the results suggest that the economic development status of Iran's ethnic groups exhibits a weak correlation with social and spatial justice. This highlights the need for effective and efficient planning and interventions to achieve balanced development across different geographical regions.

Citation: Karami, S. (2025). Spatial Analysis of Economic Indicators among Iranian-Islamic Provinces and Ethnicities. *Journal of Geography and Urban Research*, 1(1), 76-90.

 <https://doi.org/10.22130/gur.2025.2050729.1007>

© The Author(s)

Publisher: University of Maragheh.

This is an open access article under the CC BY license(<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

Extended Abstract

Introduction

Increasing inequalities in wealth, income, and access to life chances pose what may prove to be the most formidable challenges of the 21st century that threaten the stability and cohesion of contemporary societies. The manifestations of inequalities can be measured in different individual, collective, and spatial place forms. This research aims to measure spatial inequality at the ethnic level with an emphasis on economic indicators. Due to the centrist political structure, the population majority, and residential locations, Persians have always been at the center of development and prosperity in Iran, while other ethnic groups have been more or less marginalized. Studies conducted on the development level of Iran's provinces, demonstrate that the central provinces of Iran, which are mainly Persian-speaking, have always been among the prosperous regions, and the border provinces, which are mainly from other ethnicities, have been among the less prosperous regions. Accordingly, the present study examines the distribution of economic development indicators not only among the provinces of Iran but at the ethnic level based on 22 economic indicators. Therefore, the present study aims to answer the following questions: What is the spatial distribution of economic indicators among Iranian provinces and ethnicities?

Methodology

The current research is applied in terms of purpose and is descriptive-analytical. The required data have been collected from the 2022 statistical yearbook and the last national census of 2016 conducted in Iran in the form of 22 economic indicators. In the current study, 31 provinces of Iran in terms of ethnic diversity were divided into 8 ethnic groups (Persian, Azeri, Kurd, Lur, Arab, Gilaki-Mazani, Turkmen and Baluch). They were compared and finally ranked in terms of the 22 mentioned indicators. First, the indexes were weighted with the Shannon entropy model, and then the coefficient of variation technique was used to show how the variables are distributed in the studied areas. In the next step, the Vikor technique was implemented to rank the ethnicities. Finally, the map was produced to show the levels of the mentioned indicators using the results of Vikor technique in Arc GIS 10.6 software. The indicators used for the research process include: Unemployment rate, Men's unemployment rate, Women's unemployment rate, Unemployment rate of 15-29 years, Economic participation rate, Home ownership, Vehicle owners, Government employees, Workers in the mining sector,

Number of incoming tourists, Workers in the industry sector, Share in gross domestic product, Employment share in the industry sector, Employment share in the service sector, Supporting economic units, Economically active population, Working population, Incomplete employment, Career opportunities, Mines, Building permit issued, and Residential unit for the disadvantaged.

Results and discussion

The results of the present study showed that the ethnic groups located in the central parts, which include Persian-speaking ethnic groups, are at a higher level in terms of enjoying the aforementioned indicators and constitute very privileged areas. This ethnic group includes the provinces of Isfahan, Khorasan Razavi, Tehran, Kerman, Fars, Qazvin, Qom, Markazi, Semnan, Yazd, South Khorasan, Hamedan, Bushehr, Hormozgan, and Alborz. The Azeri ethnic group, which is mainly located in the northwestern regions of Iran and includes the provinces of West Azerbaijan, East Azerbaijan, Zanjan, and Ardabil, and the Arabs in the southwest of Iran that includes province of Khuzestan are among the privileged ethnic groups. Gilaki-Mazani and Kurds are among the semi-privileged ethnic groups. These ethnic groups include the provinces of Mazandaran, Gilan, Kurdistan, Kermanshah, Ilam, and North Khorasan. Lurs are among the less privileged and include the provinces of Lorestan, Chaharmahal and Bakhtiari, Kohgiluyeh, and Boyer-Ahmad. And the Turkmen and Baluch are among the very less privileged ethnic groups and include the provinces of Golestan and Sistan and Baluchestan, which require special attention and effective policies and programs for rapid all-round development.

Conclusion

Examining and understanding the state of regions, their capabilities, and bottlenecks in planning for sustainable and all-round development is very important. Wide social and spatial gaps inhibit mutual understanding and trust and undermine policies to draw people together around a common purpose. Ethnicity is not the only factor in development or the lack of it in Iran. For example, the first industrial hubs in Iran were established in the 1960s in the central provinces of Iran, such as Markazi, Isfahan, Tehran, and Qazvin provinces, as the government thought these industries should be located away from the borders and in the interior areas where they are more secure from external threats. Another reason is that Iran's central regions have better and smoother natural conditions than the peripheral areas, while the

western, northern, and to some extent eastern areas have rougher natural conditions and are mostly mountainous. With all these factors, ethnicity is definitely one of the most important factors for the lack of development or the difference in the level of development in Iran. Generally, out of the population of about 80 million people in Iran in 2016 [according to the latest census], 58.59% live in Persian-speaking provinces and very privileged areas, about 17.78% in Azeri and Arab provinces and privileged areas, about 13.52% in Gilaki-Mazani and Kurdish provinces and semi- privileged areas, about 4.28% in Lur provinces and less privileged areas, and finally about 5.81% in Turkmen and Baluch provinces and very less privileged areas.

Funding

There is no funding support.

Authors' Contributions

Authors contributed equally to the conceptualization and writing of the article. All of the authors approved the content of the manuscript and agreed on all aspects of the work declaration of competing interest none.

Conflict of Interest

Authors declared no conflict of interest.

Acknowledgments

We are grateful to all the scientific consultants of this paper.

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

تحلیل فضایی شاخص‌های اقتصادی در بین استان‌ها و قومیت‌های ایرانی - اسلامی

سونیا کرمی^۱

۱- گروه برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای، دانشکده برنامه‌ریزی و علوم محیطی، دانشگاه تبریز، تبریز، ایران. Email: karamisonya@yahoo.com

چکیده

اطلاعات مقاله

نوع مقاله:

مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت:

۱۴۰۳/۱۰/۲۵

تاریخ بازنگری:

۱۴۰۳/۱۲/۰۸

تاریخ پذیرش:

۱۴۰۳/۱۲/۱۳

صص. ۷۶-۹۰

واژگان کلیدی:

آنتروپی شانون، توسعه اقتصادی، قومیت ایران، ویکور

اولین گام در برنامه‌ریزی توسعه فضایی درک چگونگی توزیع فرصت‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و غیره بین مناطق مختلف جغرافیایی می‌باشد. توجه به این امر ارائه خدمات را بهبود بخشیده و تعادل میان مناطق مختلف را افزایش می‌دهد. هدف پژوهش حاضر، تحلیل فضایی توسعه قومیتی در ایران با تأکید بر شاخص‌های اقتصادی می‌باشد. پژوهش حاضر به لحاظ هدف کاربردی و به لحاظ ماهیت توصیفی-تحلیلی می‌باشد. داده‌های مورد نیاز تحقیق از منابع کتابخانه‌ای-اسنادی و از سالنامه آماری سال ۱۴۰۱ و آخرین سرشماری ملی ایران در سال ۱۳۹۵، جمع‌آوری شده است. با استفاده از منابع مذکور داده‌های مربوط به ۲۲ شاخص اقتصادی مهم جمع‌آوری گردید. در پژوهش حاضر از آنتروپی شانون، ضریب تغییرات و روش ویکور به ترتیب برای وزن‌دهی، تجزیه و تحلیل پراکندگی و تعیین سطح توسعه استفاده گردید. جهت تولید نقشه‌ها و نمایش نتایج بر روی نقشه از نرم‌افزار ArcGIS استفاده شده است. نتایج پژوهش حاکی از ضعف توسعه اقتصادی متوازن میان اقوام ایرانی می‌باشد. تحلیل‌ها نشان می‌دهند که به لحاظ توسعه اقتصادی قومیت‌های فارس و آذری به ترتیب با Q، ۰ و ۵۸۲۸/۰ از برخورداری‌ترین قومیت‌های ایرانی و قومیت‌های ترکمن و بلوچ به ترتیب با Q، ۰/۹۰۰۷ و ۰/۹۹۷۸ کم برخورداری‌ترین قومیت‌های ایرانی هستند. به طور کلی نتایج تحقیق نشان می‌دهد که وضعیت توسعه‌یافتگی اقتصادی اقوام ایرانی ارتباط ضعیفی با عدالت اجتماعی و فضایی دارد و نیازمند توجه و برنامه‌ریزی‌های اثربخش و کارآمد جهت تحقق توسعه متوازن بین مناطق جغرافیایی مختلف می‌باشد.

استناد: کرمی، سونیا. (۱۴۰۳). تحلیل فضایی شاخص‌های اقتصادی در بین استان‌ها و قومیت‌های ایرانی - اسلامی. مجله جغرافیا و پژوهش‌های شهری، (۱۱)، ۷۶-۹۰.

<https://doi.org/10.22130/gur.2025.2050729.1007>

ناشر: دانشگاه مراغه

© نویسندگان

مقدمه

افزایش نابرابری در ثروت، درآمد و دسترسی به فرصت‌های زندگی، بزرگترین چالش قرن بیست و یکم است که تهدید کننده ثبات و انسجام جوامع معاصر می‌باشد. مظاهر نابرابری‌ها را می‌توان در اشکال مختلف فردی، جمعی و مکانی اندازه‌گیری نمود (Raghfar et al, 2011:242). هدف پژوهش حاضر سنجش نابرابری فضایی در سطح قومی با تأکید بر شاخص‌های اقتصادی است. نابرابری فضایی معمولاً با معیاری از توزیع نابرابر درآمد، ثروت، قدرت و منابع بین مردم در مکان‌های مختلف شناسایی می‌شود (Stillwell et al, 2010:2). نتایج یک مطالعه تطبیقی در ۷۱ کشور توسط ازکورا و رودریگز-پوز^۱ (۲۰۱۷) نشان می‌دهد که کشورهایی با تفکیک قومی بالاتر، سطوح بالاتری از نابرابری اجتماعی-اقتصادی را تجربه می‌نمایند (Jarv, 2020:4).

درحالیکه تفکیک قومی به عنوان یک پدیده از اولین شهرها با بشر همراه بوده است، مطالعه سیستماتیک این موضوع با مدرسه جامعه‌شناسان شهری شیکاگو آغاز شد. سپس بررسی تفکیک قومی توسط جامعه‌شناسانی نظیر کارل تائور و استانی لیبرسون^۲ بیشتر توسعه یافت. تفکیک قومی ممکن است به طور گسترده به عنوان تمرکز نامتناسب گروه‌های قومی در فضاها تعریف شود (Friedrichs, 2022: 1028)، با این وجود، تفکیک قومی جنبه مهمی از تنوع منطقه‌ای است و دلایلی وجود دارد که نشان می‌دهد بر نابرابری فضایی نیز تأثیرگذار است، چراکه گروه‌های قومی اغلب از نظر اقتصادی متفاوت هستند (Baldwin & Huber, 2010: 649; Alesina et al, 2016: 431).

نابرابری‌های فضایی منجر به چالش‌های محیطی، سیاسی، امنیتی و اقتصادی می‌شود که تداوم آن‌ها مبنای بحران در توسعه ملی هستند (Beheshti et al, 2018: 111; Ahmadi, 2020: 122). در نهایت، نابرابری فضایی منجر به بی‌عدالتی فضایی می‌شود. مهم‌ترین پایه بی‌عدالتی فضایی، نابرابری مشارکت در قدرت است که منجر به نابرابری در دسترسی به فرصت‌ها می‌گردد (Ghaderi Hajat et al, 2022:2). عدم تعادل منطقه‌ای و نابرابری فضایی بر جریان سرمایه‌های مادی و انسانی تأثیر عمیقی می‌گذارند، بطوریکه مناطق توسعه‌نیافته منشأ خروج این سرمایه‌ها و مناطق توسعه‌یافته مقصد جذب آنها خواهند بود (Rostamalizadeh & Noubakht, 2023: 3). علاوه بر این، نابرابری میان گروه‌های اجتماعی و قومی منجر به طرد و انزوای اجتماعی- فضایی می‌شود. با این حال، آنچه در عصر کنونی این وضعیت را آشکارتر می‌کند، شدت فزاینده محرک‌های اجتماعی- فضایی یا متغیرهای موثر بر آن است (Boros, 2017: 275).

ویژگی بارز و اصلی کشورهای در حال توسعه نابرابری‌ها و عدم تعادل‌های فضایی بین مناطق مختلف جغرافیایی می‌باشد (Sadeghi, R., & Shokryani, M., 2016: 273). کشور ایران در غرب آسیا واقع شده است و بیش از ۸۰ میلیون نفر جمعیت دارد که بسیاری از آنها در کنار زبان فارسی به زبان اقلیت صحبت می‌کنند (Hamdhaidari et al, 2008: 234). در ایران به ۷۵ زبان صحبت می‌شود که از این تعداد ۶۱ درصد به زبان فارسی، ۱۶ درصد به زبان آذری، ۱۰ درصد به زبان کردی، ۶ درصد به زبان لری، ۲ درصد به زبان بلوچی، ۲ درصد به زبان عربی، ۲ درصد به زبان ترکمنی و ترکی و ۱ درصد به زبان‌های دیگر صحبت می‌نمایند (Haddadian-Moghaddam & Meylaerts, 2015: 860). در واقع ایران به دلیل برخورداری از تنوع قومی-زبانی، کشوری چند قومیتی-چندزبانه محسوب می‌شود (Safaei Asl, 2013:3). ایران از نظر تنوع زبانی و قومیتی با ۲۴ درصد همگنی در رتبه شانزدهم بین‌المللی قرار دارد (Gholamrezaei, 2021: 2). منظور از جامعه همگن، جامعه‌ای است که در آن همه افراد قومیت، نژاد، زبان و مجموعه‌ای از اعتقادات مشترک دارند (Sanchez, 2019: 5).

¹ Ezcurra & Rodríguez-Pose

² Karl Taeuber & Stanley Lieberman

ذکر این نکته بسیار حائز اهمیت است که زبان به تنهایی نمی‌تواند یک هویت باشد. آنچه در میان مردم یک ملت هویت مشترک ایجاد کرده و آنها را از سایر ملل متمایز می‌کند، فرهنگ مشترک آنها یعنی مجموعه عقاید، رفتارها و آیین‌هایشان می‌باشد (Nourbakhsh, 2008: 5). بنابراین قومیت به معنای جامعه‌ای متشکل از افراد است که نسب، خاطرات، گذشته تاریخی، عناصر فرهنگی و ارزش‌های مشترک دارند و همچنین دارای یک یا چند عنصر نمادین مشترک مانند مذهب، زبان، سرزمین یا ویژگی‌های ظاهری و فیزیکی هستند (Smith, 2004; Bulmer, 1986; Rullan, 2001). بنابراین، اگرچه اقوام گیلکی-مازنی یا حتی کردها ممکن است لهجه مشترکی با مردم فارس ایرانی داشته باشند اما قومی مستقل با ریشه‌های تاریخی و منحصر به فرد به شمار می‌آیند.

در همین راستا پژوهش حاضر به بررسی توزیع ۲۲ شاخص توسعه اقتصادی در میان اقوام می‌پردازد. ذکر این نکته بسیار ضروری می‌باشد که این پژوهش براساس اکثریت قوم در هر استان انجام گرفته است؛ به عنوان مثال با اینکه جمعیت کردها در استان آذربایجان غربی زیاد می‌باشد و تعدادی از شهرهای این استان کردنشین هستند اما چون اکثریت جمعیت استان آذربایجان غربی را آذری‌ها تشکیل می‌دهند، این استان ذیل استان‌های آذری زبان در نظر گرفته شده است، این موضوع برای بسیاری از استان‌های دیگر مانند بوشهر، هرمزگان، خوزستان و غیره نیز صادق می‌باشد. بنابراین پژوهش حاضر در پاسخگویی به سوال زیر می‌باشد: توزیع فضایی شاخص‌های اقتصادی در بین استان‌ها و قومیت‌های ایرانی-اسلامی چگونه است؟

مبانی نظری

نابرابری فضایی

نابرابری را می‌توان به عنوان تفاوت در وضعیت حقوق، فرصت‌ها یا مواهب موجود بین افراد یا گروه‌های جمعیتی توصیف کرد. یکی از مهم‌ترین جنبه‌های نابرابری، نابرابری فضایی است که شامل توزیع نابرابر منابع و خدمات در مناطق مختلف نظیر مراقبت‌های بهداشتی، رفاهی، خدمات عمومی، درآمد خانوار و زیرساخت‌ها می‌باشد. به عبارت دیگر، نابرابری فضایی را می‌توان به عنوان نابرابری رفاه در مناطق مختلف یک کشور که با هر دو شاخص اجتماعی و اقتصادی اندازه‌گیری می‌شود، تعریف نمود (Kidokoro et al, 2022: 108). اولین مطالعات شناخته شده برای اندازه‌گیری نابرابری‌های فضایی در دهه ۱۹۵۰ در ایالات متحده انجام شد. تجزیه و تحلیل کمی از اشکال مختلف تقسیم‌بندی اجتماعی/فضایی شهرها بعدها در فرانسه در دهه ۱۹۶۰-۱۹۷۰ توسعه یافت.

مطالعات انجام شده عمدتاً نابرابری را به دو دسته تقسیم می‌کنند: نابرابری عمودی و نابرابری افقی. نابرابری عمودی نابرابری بین افراد یا خانوارهای یک گروه اجتماعی خاص را توصیف می‌نماید، در مقابل، نابرابری افقی مربوط به تفاوت‌های میان افراد گروه‌های مختلف به لحاظ نژاد، جنسیت، قومیت یا محل سکونت نظیر تفاوت‌های روستایی-شهری و درون-شهری می‌باشد (Stewart, 2005: 103; Glaeser et al, 2008). متفکران اجتماعی نابرابری‌های افقی را بسیار مهم‌تر از نابرابری‌های عمودی می‌دانند، زیرا نابرابری بین گروه‌ها ممکن است مشکلات جدی در یک جامعه از سیاست‌های بازتوزیع ناکارآمد گرفته تا جنبش‌های جدایی‌طلب و درگیری‌های داخلی (Lessmann, 2016: 159) ایجاد نماید. در ارتباط با منشأ این نابرابری‌ها نظرات متعددی وجود دارد، برخی از اندیشمندان معتقدند سازمان فضایی نابرابر تا حد زیادی مظهر بروز نابرابری‌ها می‌باشد که در سطح افراد، خانواده‌ها و گروه‌ها رخ می‌دهد و بر فضاها ترسیم می‌شود (Galster & Sharkey, 2017: 3) و گروه دیگری از محققان معتقدند که نابرابری ناشی از ناکارآمدی اجتماعی و سرزمینی است (Tissot & Poupeau, 2005: 7). در حالت کلی نابرابری‌ها چه به صورت سیاسی تعیین شده باشند و چه ناشی از پویایی‌های شهری باشند، منعکس کننده منطقی هستند که جوامع و کارکردها را شامل می‌شوند (Ascher, 2001: 6).

در شرایطی که منابع برای همه افراد در دسترس نباشند، نابرابری‌های فضایی ظاهر می‌شوند، به عبارت دیگر در چنین شرایطی برخی از افراد نسبت به دیگران به امکانات بیشتری دسترسی خواهند داشت (Ogunmiloro et al, 2022: 30). این مشکل باعث عدم توسعه متوازن در جامعه می‌شود. در نهایت، اگر توسعه به درستی توزیع نگردد، می‌تواند افراد کمتر برخوردار را از آن محیط خارج کرده و باعث شکل‌گیری تفکیک اجتماعی شود. همواره دو چالش اساسی در رابطه با نحوه توزیع منابع وجود دارد: چالش اول، اختلاف نظر محققان در مورد آنچه باید توزیع شود، است (Brighouse & Robeyns, 2010) و چالش دوم عدم اجماع نظر محققان در رابطه با شکل ظاهری توزیع عادلانه می‌باشد (Lamont & Favor, 2013: 158). شناخته‌شده‌ترین نظریه توزیع منابع، نظریه راولز^۱ در مورد «عدالت به مثابه انصاف» است، در این نظریه راولز لیست منابع خود را «کالاهای اولیه اجتماعی» نامیده که شامل حقوق و آزادی‌ها، فرصت‌ها و اختیارات و درآمد و ثروت می‌باشند (Rawls, 1971:92). همینطور پریور^۲ بر تأثیرات منفی نابرابری در توزیع ثروت و درآمد، وضعیت اجتماعی، عزت نفس و برابری سیاسی شهروندان اشاره می‌نماید (Pereira, 2013:121). در حالت کلی می‌توان اذعان نمود که مسئله مهم در توزیع عادلانه امکانات، چگونگی توزیع خدمات و توانایی‌ها بین نواحی می‌باشد (Harvey, 2000: 97).

توزیع فضایی قومیت‌ها و شاخص‌های اقتصادی

نابرابری‌های قومیتی منجر به ظهور شکلی از نابرابری بر اساس موقعیت جغرافیایی شده که از آن به عنوان نابرابری فضایی یاد می‌شود، همینطور چنین نابرابری را می‌توان به عنوان نابرابری در رفاه مناطق مختلف یک کشور تعریف نمود که با شاخص‌های اجتماعی و اقتصادی اندازه‌گیری می‌شود (Kanbur & Venables, 2005). نتایج مطالعات گسترده حاکی از وجود تأثیر دوگانه تفکیک قومی بر نابرابری اقتصادی می‌باشد، بدین ترتیب از یک سو، اعضاء گروه اقلیت در فرصت‌های کاری خود با آسیب ساختاری مواجه هستند و از سویی دیگر درآمد گروه اقلیت بیشتر به ویژگی‌های بازار کار محلی وابسته می‌باشد (Lewin- Epstein & Semyonov 1992: 1107). لازم به ذکر است که تقسیم‌بندی و قطبی شدن قومی بر عملکرد بلندمدت اقتصادی تأثیر منفی می‌گذارد (Easterly & Levine, 1997: 1220; Alesina et al, 2003: 163).

تعصب قومی به عنوان یک معیار فرهنگی منجر به افزایش نابرابری اقتصادی بین گروه‌های قومی می‌شود، این درحالیست که تنوع قومی در یک جامعه باعث کاهش تعصبات می‌گردد (Kunovich & Hodson 2002: 189). در عین حال، نابرابری‌های ناشی از محیط فیزیکی روزانه ما در مورد دسترسی به منابع، خدمات و مسکن به نابرابری‌های اجتماعی- فضایی افراد کمک می‌کند (Cass et al, 2005: 542). بنابراین، تفکیک قومی را می‌توان با ترکیب معیارهای فرهنگی و اقتصادی نابرابری اجتماعی توضیح داد (Baldwin & Huber 2010: 650). تفاوت‌های قومی نشان دهنده وجود تنوع یا ناهمگونی در جامعه هستند (McDoom, 2017:2). همینطور نابرابری‌ها اثرات گسترده و طولانی مدتی دارند (Shahaboonin et al, 2023:9)، بدین صورت که نابرابری‌های فضایی بین قومیت‌ها در نهایت می‌توانند به تدریج خطرناک و خشونت‌آمیز شوند. این وضعیت به احساس نارضایتی از توزیع قدرت بین گروه‌های قومی تشکیل دهنده دولت یا احساس تبعیض دامن زده (Ghaderi Hajat & Mirzaei Tabar, 2023: 47) و از عوامل تأثیرگذار در بروز درگیری‌های داخلی می‌باشند (Esteban & Ray, 1999: 385). در حالت کلی می‌توان اذعان نمود که ارتباط میان قومیت و وضعیت اجتماعی- اقتصادی یک مسئله اساسی در علوم اجتماعی می‌باشد.

¹ Rawls

² Pereira

روش پژوهش

پژوهش حاضر به لحاظ هدف کاربردی و به لحاظ ماهیت توصیفی-تحلیلی می‌باشد. داده‌های مورد نیاز از سالنامه آماری ایران در سال ۱۴۰۱ و آخرین سرشماری ملی ایران در سال ۱۳۹۵، جمع‌آوری شده است. با استفاده از منابع مذکور ۲۲ شاخص اقتصادی مهم جمع‌آوری گردید. در پژوهش حاضر ۳۱ استان ایران از نظر تنوع قومیتی به ۸ قوم (فارس، آذری، کرد، لر، عرب، گیلکی-مازنی، ترکمن و بلوچ) تقسیم شدند. آنها با هم مقایسه و در نهایت از نظر ۲۲ شاخص اقتصادی رتبه‌بندی گردیدند. ابتدا شاخص‌ها با مدل آنتروپی شانون بهره گرفته شد. در مرحله بعد روش Vikor برای رتبه‌بندی قومیت‌ها اجرا گردید. در نهایت برای نمایش سطوح شاخص مذکور با استفاده از نتایج روش Vikor نقشه‌ای در نرم افزار Arc GIS 10.6 تهیه شد. جدول (۱) شاخص‌های پژوهش حاضر را نشان می‌دهد:

جدول ۱. شاخص‌های پژوهش

ردیف	شاخص	کد	ردیف	شاخص	کد
۱	نرخ بیکاری	S1	۱۲	سهم اشتغال در بخش خدمات	S12
۲	نرخ مشارکت اقتصادی	S2	۱۳	واحدهای اقتصادی حمایتی	S13
۳	مالکیت مسکن	S3	۱۴	نرخ بیکاری مردان	S14
۴	کارمندان دولت	S4	۱۵	نرخ بیکاری زنان	S15
۵	شاغلان بخش معدن	S5	۱۶	جمعیت فعال اقتصادی	S16
۶	مالکان وسایل نقلیه	S6	۱۷	جمعیت شاغل	S17
۷	شاغلان بخش صنعت	S7	۱۸	اشتغال ناقص	S18
۸	سهم در تولید ناخالص داخلی	S8	۱۹	فرصت‌های شغلی	S19
۹	تعداد گردشگران وارده	S9	۲۰	معادن	S20
۱۰	نرخ بیکاری ۱۵ تا ۲۹ ساله	S10	۲۱	پروانه ساختمانی صادر شده	S21
۱۱	سهم اشتغال بخش صنعت	S11	۲۲	واحد مسکونی برای محرومین	S22

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۳

آنتروپی شانون

شانون و ویور در سال ۱۹۷۴ روش آنتروپی شانون را معرفی نمودند. این روش بیانگر مقدار عدم اطمینان در یک توزیع احتمال پیوسته می‌باشد. ایده اصلی روش آنتروپی شانون آن است که هرچه پراکندگی در مقادیر یک شاخص بیشتر باشد، آن شاخص اهمیت بیشتری دارد (Sasanpour & Hatami, 2017: 49). این روش شامل مراحل زیر می‌باشد:

تشکیل ماتریس تصمیم‌گیری: ماتریس تصمیم یا همان ماتریس امتیازدهی m گزینه براساس n معیار است. محاسبه محتوای ماتریس تصمیم‌گیری توسط تابع زیر صورت می‌گیرد:

$$P_{ij} = \frac{x_{ij}}{\sum_{i=1}^m x_{ij}}$$

مقدار E_j از طریق تابع زیر بدست می‌آید:

$$E_j = -K \sum_{i=1}^m P_{ij} \ln(P_{ij}) = -\frac{1}{\ln m}$$

تعیین درجه انحراف معیار (d_j) از کسر معیار مقدار E_j از عدد یک. تعیین وزن هر معیار از طریق تابع زیر حاصل می‌شود:

$$W_j = \frac{d_j}{\sum_{i=1}^n d_i}$$

ضریب تغییرات

ضریب تغییرات یا ضریب پراکندگی، نحوه‌ی پخشایش یا توزیع داده‌ها در یک قلمرو جغرافیایی را نشان می‌دهد و برای مقایسه پراکندگی دو یا چند صفت به کار می‌رود. مقدار بالای ضریب نشان‌دهنده‌ی نابرابری در توزیع شاخص‌ها است. در این فرمول C.V ضریب پراکندگی، S انحراف معیار و M میانگین است.

$$C.V = \frac{S}{M}$$

ویکور (VIKOR)

روش ویکور حرف اختصاری عبارت صربی^۱، یکی از مدل‌های پرکاربرد در تصمیم‌گیری و انتخاب گزینه برتر می‌باشد. این مدل از سال ۱۹۸۴ بر مبنای روش توافق جمعی و با داشتن معیارهای متضاد تهیه شده و عموماً برای حل مسائل گسسته مورد استفاده قرار می‌گیرد. روش ویکور بر دسته‌بندی و انتخاب از یک مجموعه گزینه‌ها تمرکز داشته و جواب‌های سازشی را برای یک مسئله با معیارهای متضاد تعیین می‌کند، به طوری که قادر است تصمیم‌گیرندگان را برای دستیابی به یک تصمیم نهایی یاری دهد. در اینجا جواب سازشی نزدیکترین جواب موجه به جواب ایده‌آل است که کلمه سازش به یک توافق متقابل اطلاق می‌گردد.

الگوریتم روش ویکور

مرحله اول (تشکیل ماتریس تصمیم‌گیری): ماتریس تصمیم یا همان ماتریس امتیازدهی m گزینه براساس n معیار می‌باشد. مرحله دوم (نرمال‌سازی داده‌ها): نرمال‌سازی ماتریس تصمیم‌گیری با استفاده از فرمول زیر انجام می‌شود:

$$f_{ij} = \frac{X_{ij}}{\sqrt{\sum_{i=1}^n X_{ij}^2}}, i=1,2,\dots,m; j=1,2,\dots,n$$

که در آن X_{ij} مقادیر هر معیار برای هر گزینه (مقدار اولیه) و f_{ij} مقدار نرمال شده گزینه i ام و j ام است. مرحله سوم (وزن‌دار کردن ماتریس نرمال): برای وزن‌دار کردن ماتریس نرمال، لازم است وزن هر یک از معیارها محاسبه شود. در پژوهش حاضر از مدل آنتروپی شانون برای وزن‌دهی شاخص‌ها استفاده شده است.

مرحله چهارم (تعیین نقطه ایده‌آل مثبت و منفی): برای هر معیار، بهترین و بدترین هریک در میان همه گزینه‌ها تعیین شده و به ترتیب f^+ و f^- نامیده می‌شوند.

اگر معیار از نوع سودمندی باشد: $f^- = \min f_{ij}$, $f^+ = \max f_{ij}$

اگر معیار از نوع تاسف باشد: $f^- = \max f_{ij}$, $f^+ = \min f_{ij}$

مرحله پنجم (تعیین سودمندی و تاسف): اپریکویک دو مفهوم اساسی سودمندی (S) و تاسف (R) را در محاسبات ویکور مطرح نموده است. مقدار سودمندی (S) بیانگر فاصله نسبی گزینه i ام از نقطه ایده‌آل و مقدار تاسف (R) بیانگر حداکثر ناراحتی گزینه i ام از دوری از نقطه ایده‌آل می‌باشد.

$$S_j = \sum_{i=1}^n w_i \left[\frac{f_i^+ - f_{ij}}{f_i^+ - f_i^-} \right] ; R_j = \max_i \left[w_i \left(\frac{f_i^+ - f_{ij}}{f_i^+ - f_i^-} \right) \right]$$

مرحله ششم (محاسبه شاخص ویکور):

$$Q_i = v \left[\frac{S_j - S^-}{S^+ - S^-} \right] + (1-v) \left[\frac{R_j - R^-}{R^+ - R^-} \right]$$

گام بعدی محاسبه شاخص ویکور (Q) برای هر گزینه: گزینه‌ای که کمترین امتیاز را داشته باشد از اولویت بالاتری برخوردار است.

¹ Vlse Kriterijumsk Optimizacija Kompromisno Resenje

$$S^- = \text{Max } S_i, \quad S^+ = \text{Min } S_i$$

$$R^+ = \text{Min } R_i, \quad R^- = \text{Max } R_i$$

دو شرط نهایی تصمیم‌گیری با روش ویکور: در گام پایانی این روش، گزینه‌ها براساس مقادیر S، R، Q در سه گروه از کوچک به بزرگ مرتب می‌شوند. بهترین گزینه آن است که کوچکترین Q را داشته باشد و همزمان شروط زیر نیز برقرار گردند:

شرط اول: اگر گزینه A1 و A2 در میان m گزینه رتبه اول و دوم را داشته باشند، باید رابطه زیر برقرار گردد:

$$Q(A_2) - Q(A_1) \geq \frac{1}{m-1}$$

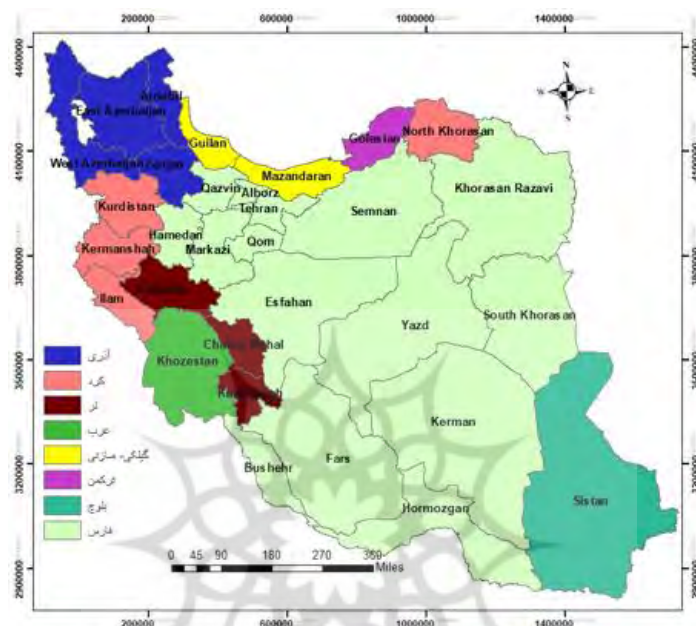
شرط دوم: گزینه A1 باید حداقل در یکی از گروه‌های R و S به عنوان رتبه برتر شناخته شود. اگر شرط نخست برقرار نباشد هر دو گزینه بهترین گزینه خواهند بود. اگر شرط دوم برقرار نباشد گزینه A1 و A2 هر دو به عنوان گزینه برتر انتخاب می‌شوند.

محدوده مورد مطالعه

ایران کشوری پهناور با مساحت تقریبی ۱/۶۴۸ میلیون کیلومترمربع است که طبق آمار سال ۲۰۲۴ حدود ۸۵/۶ میلیون نفر جمعیت و ۳۱ استان دارد. جمعیت ایران متشکل از اقوام مختلف و فرهنگ‌های محلی است. هر یک از این فرهنگ‌ها و قومیت‌ها علاوه بر هویت مشترک ایرانی-اسلامی، خرده فرهنگ‌ها و هویت‌های منطقه‌ای و محلی خاص خود را نیز دارا هستند. به همین دلیل است که جامعه ایران را جامعه‌ای چند قومیتی می‌دانند (Gholamrezaei, 2021: 1). ایران در رده‌بندی تنوع زبانی و قومیتی با ۲۴ درصد شباهت در رتبه ۱۶ جهان قرار دارد. فارسی زبانان اکثریت جمعیت ایران یعنی حدود ۶۱ درصد جمعیت را تشکیل می‌دهند. این قوم عمدتاً در نواحی مرکزی، جنوبی و شرقی ایران قرار دارند و اکثریت جمعیت در ۱۵ استان ایران به زبان فارسی صحبت می‌کنند. مساحت استان‌های فارس در ایران حدود ۱۰۴۰/۲۷۹ کیلومترمربع است. علاوه بر فارس‌ها، اقوام دیگری نیز در ایران وجود دارند که در پیشرفت و تحولات سیاسی و اجتماعی آن سهیم هستند. بزرگترین اقلیت قومی ایران آذری‌ها هستند. استان‌های اردبیل، آذربایجان شرقی، آذربایجان غربی و زنجان با مساحت ۱۲۲/۶۳۴ کیلومترمربع به عنوان مناطق اصلی سکونت آذری‌ها در ایران شناخته می‌شوند. برآوردها حاکی از آن هستند که آذری‌ها حدود ۱۶ درصد از جمعیت ایران را تشکیل می‌دهند.

سومین اقلیت قومی ایران، کردها هستند که عمدتاً در غرب ایران و در استان‌های کردستان، کرمانشاه، ایلام و خراسان شمالی به مساحت تقریبی ۱۰۲/۷۰۲ کیلومترمربع زندگی می‌کنند. همچنین بخش زیادی از جمعیت کرد در استان آذربایجان غربی سکونت دارند که از جمعیت آذری‌های این استان کمتر هستند. کردها حدود ۱۰ درصد جمعیت ایران را تشکیل می‌دهند. چهارمین گروه اقلیت قومی ایران لرها هستند. لرها در کنار کردها از جمله ساکنان قدیمی و اولیه ایران می‌باشند. لرها در استان‌های لرستان، چهارمحال بختیاری و کهگیلویه و بویراحمد زندگی می‌کنند. مساحت این استان‌ها ۶۰/۱۳ کیلومترمربع است. برخی از لرها در استان‌های ایلام و خوزستان نیز زندگی می‌کنند. جمعیت لرها حدود ۶ درصد از کل جمعیت ایران می‌باشد. عرب‌ها قومیتی هستند که بیشتر در جنوب غربی ایران و در استان خوزستان زندگی می‌کنند. مساحت این استان حدود ۶۴/۰۵۵ کیلومترمربع است. همچنین درصد کمی از اعراب در استان‌های بوشهر و هرمزگان زندگی می‌کنند. جمعیت اعراب حدود ۲ درصد از کل جمعیت ایران می‌باشد. قوم دیگر ترکمن‌ها هستند که در شمال شرق ایران و غالباً در استان‌های گلستان و در مجاورت جمهوری ترکمنستان سکونت دارند. مساحت استان گلستان حدود ۲۰/۳۶۷ کیلومترمربع است. جمعیت ترکمن‌ها حدود ۲ درصد از کل جمعیت ایران می‌باشد.

بلوچ‌ها یکی دیگر از اقلیت‌های قومی ایران هستند که عمدتاً در جنوب شرقی ایران و در مجاورت پاکستان سکونت دارند. محل اصلی سکونت آنها استان سیستان و بلوچستان است که مساحت این استان حدود ۱۸۰/۷۲۶ کیلومترمربع است. در استان‌های همجوار نیز افراد بلوچ سکونت دارند. جمعیت بلوچ‌ها حدود ۲ درصد از کل جمعیت ایران می‌باشد. اقوام گیلکی-مازنی یکی دیگر از اقلیت‌های قومی ایران هستند که در شمال ایران و نزدیک دریای خزر در دو استان گیلان و مازندران زندگی می‌کنند. مساحت این استان‌ها ۳۷/۸۸۴ کیلومترمربع است. با وجود منحصر به فرد بودن این قومیت به لحاظ تاریخی و فرهنگی، به دلیل نزدیکی گویش آنها به زبان فارسی، بیشتر آن‌ها زیرگروه گویش‌های فارسی محسوب می‌شوند.

شکل ۱. نقشه قومی ایران

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۳

یافته‌های پژوهش

یکی از معیارهای مهم برای مدل‌های تصمیم‌گیری چند معیاره، وزن‌دهی به هر کدام از شاخص‌ها می‌باشد. در واقع وزن‌دهی پایه و اساس روش‌های تصمیم‌گیری چندمعیاره و رتبه‌بندی است و بدون تعیین اوزان هر کدام از شاخص‌ها نمی‌توان به رتبه‌بندی دقیق موضوع مورد مطالعه پرداخت. به عبارتی وزن معیارها، نشان‌دهنده اهمیت نسبی هر معیار می‌باشد. در تحقیق حاضر برای تعیین وزن نسبی هر یک از شاخص‌ها از آنتروپی شانون استفاده شده که نتایج آن در جدول (۲) ارائه گردیده است:

جدول ۲. وزن آنتروپی شاخص‌ها

کد شاخص	وزن آنتروپی	کد شاخص	وزن آنتروپی
S1	۰/۰۰۵۳۹	S12	۰/۰۰۱۲۵
S2	۰/۰۰۱۱۵	S13	۰/۰۰۱۴۹۹
S3	۰/۰۰۰۷۳	S14	۰/۰۰۰۷۱۱
S4	۰/۰۰۲۷۱	S15	۰/۰۰۱۰۳۹
S5	۰/۰۴۲۹۵	S16	۰/۰۰۱۲۲
S6	۰/۰۲۰۵۰	S17	۰/۰۰۰۶۹
S7	۰/۰۶۵۱۵	S18	۰/۰۰۱۹۹۳

۰/۱۰۲۴۷	S19	۰/۳۲۲۸۶	S8
۰/۰۴۵۰۱	S20	۰/۲۱۲۱۷	S9
۰/۰۰۶۸۳	S21	۰/۰۰۷۰۵	S10
۰/۱۰۶۶۸	S22	۰/۰۰۲۶۶	S11

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۳

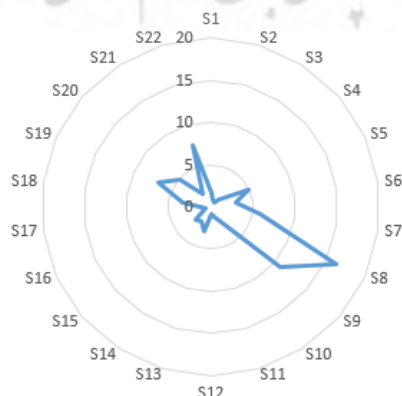
باتوجه به نتایج به دست آمده از روش آنتروپی شانن، بیشترین میزان اهمیت نسبی یا وزن مربوط به شاخص S8 (سهم در تولید ناخالص داخلی) و کمترین میزان اهمیت نسبی مربوط به شاخص S17 (جمعیت شاغل) می‌باشد. در گام بعدی برای تعیین وضعیت موجود پراکنش شاخص‌ها در پهنه قومیت‌های کشور از ضریب تغییرات استفاده شده است. براساس جدول (۳) حدود ۵ شاخص دارای ضریب تغییراتی بالاتر از ۰/۵ هستند که حاکی از عدم پراکنش متوازن شاخص‌های اقتصادی در پهنه قومیت‌های کشور می‌باشد. بیشترین نابرابری‌ها میان شاخص‌های S8 (سهم در تولید ناخالص داخلی) و S9 (تعداد گردشگران وارده)، به ترتیب با امتیازهای ۱/۶۳۱ و ۱/۰۸۲ است و کمترین میزان نابرابری به ترتیب میان شاخص‌های S17 (جمعیت شاغل) و S3 (مالکیت مسکن) به ترتیب با امتیازهای ۰/۰۶۲ و ۰/۰۶۳ می‌باشد.

جدول ۳. ضریب تغییرات شاخص‌های مورد استفاده تحقیق

کد شاخص	CV	کد شاخص	CV
S1	۰/۱۷۴۰۶۹	S12	۰/۰۸۲۸۱۵
S2	۰/۰۷۹۷۵۶	S13	۰/۲۹۹۵۴۴
S3	۰/۰۶۳۴۸۶	S14	۰/۱۹۸۳۳۱
S4	۰/۱۲۳۶۱۹	S15	۰/۲۳۹۴۷۶
S5	۰/۴۸۶۷۴۳	S16	۰/۰۸۰۵۹۱
S6	۰/۳۰۶۸۲	S17	۰/۰۶۲۱۹۲
S7	۰/۵۹۱۶۸۱	S18	۰/۳۴۱۵۵۱
S8	۱/۶۳۱۴۹۶	S19	۰/۶۸۲۲۲۹
S9	۱/۰۸۲۴۲۱	S20	۰/۴۸۶۸۸۸
S10	۰/۱۹۵۹۳۳	S21	۰/۱۸۴۳۹۸
S11	۰/۱۲۲۳۶۳	S22	۰/۷۶۰۸۷۹

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۳

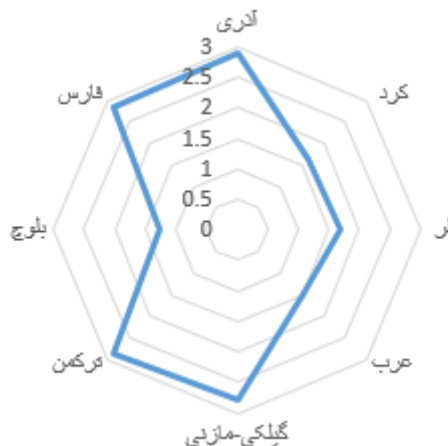
شکل (۲) نشان‌دهنده پراکنش شاخص‌ها میان قومیت‌های کشور می‌باشد. در این قسمت از ضریب درصد پراکنش شاخص‌ها استفاده شده است. لازم به ذکر می‌باشد که چون جهت نمودار به سمت بیرون است، بنابراین می‌توان اذعان نمود که نابرابری پراکنشی شاخص‌ها در سطح قومیت‌های کشور وجود دارد.

شکل ۲. نمودار مربوط به توزیع شاخص‌ها

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۳

شکل (۳) پراکنش شاخص‌ها میان قومیت‌های کشور را نشان می‌دهد. لازم به ذکر می‌باشد که چون جهت نمودار به سمت بیرون است، بنابراین می‌توان اذعان نمود که نابرابری پراکنشی شاخص‌ها میان قومیت‌ها وجود دارد. بیشترین میزان نابرابری پراکنشی در شاخص‌های مدنظر مربوط به قوم بلوچ و کمترین میزان آن مربوط به اقوام آذری و فارس می‌باشد.

شکل ۳. نمودار پراکنش شاخص‌ها در بین قومیت‌های ایرانی-اسلامی
منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۳

جدول (۴) نشان‌دهنده نتایج روش ویکور برای قومیت‌های کشور بر اساس شاخص‌های اقتصادی می‌باشد. میانگین Q برای ۸ قومیت به میزان $۰/۶۴۸۱$ بدست آمد که در حد بالاتر از متوسط قرار دارد. همانگونه که جدول (۴) نشان می‌دهد قوم فارس با Q ، صفر در بالاترین سطح و قومیت‌های آذری و عرب به ترتیب با Q ، $۰/۵۸۲۸$ و $۰/۵۸۸۳$ در رتبه دوم و سوم قرار دارند. در مقابل قوم بلوچ با Q ، $۰/۹۹۷۸$ در پایین‌ترین سطح قرار گرفته است. قومیت‌های ترکمن و لر به ترتیب با Q ، $۰/۹۰۰۷$ و $۰/۸۰۱۴$ به ترتیب رتبه دوم و سوم محروم‌ترین قومیت‌ها از نظر شاخص‌های اقتصادی را به خود اختصاص داده‌اند. در ادامه باتوجه به نتایج روش ویکور برای شاخص‌های اقتصادی در سطح قومیت‌های کشور به آزمون شروط این مدل پرداخته می‌شود:

$$Q(A_2) - Q(A_1) \geq DQ$$

در این فرمول A_1 و A_2 به ترتیب گزینه‌های اول و دوم هستند و $DQ = 1/(1-8)$ و i تعداد آلترناتیوها را نشان می‌دهد. $Q(A_2) - Q(A_1) \geq ۰/۵۸۲$ و $DQ = 1/(1-8) = ۰/۱۴۲$ مقدار Q برای آلترناتیو دوم برابر با $۰/۵۸۲۸$ و برای آلترناتیو اول برابر با صفر است. تفاضل این دو عدد برابر با $۰/۵۸۲۸$ می‌باشد که بزرگتر از مقدار DQ است؛ بنابراین شرط اول تأیید می‌شود و قوم فارس از بالاترین میزان سطح توسعه بر مبنای شاخص‌های اقتصادی برخوردار می‌باشد. در شرط دوم که گزینه A_1 باید حداقل در یکی از گروه‌های R و S به عنوان رتبه برتر شناخته شود، قوم فارس در هر دو گروه R و S رتبه برتر را دارد و لذا شرط دوم نیز تأیید می‌گردد.

جدول ۴. نتایج مدل ویکور برای قومیت‌های کشور

ردیف	قومیت	Q	قومیت	R	قومیت	S
۱	فارس	۰	فارس	۰/۹۹۷۸	فارس	۰/۳۳۳۴
۲	آذری	۰/۵۸۲۸	عرب	۰/۲۴۸۳	گیلکی - مازنی	۰/۵۷۰۶
۳	عرب	۰/۵۸۸۳	آذری	۰/۲۹۰۰	آذری	۰/۵۷۱۱
۴	گیلکی - مازنی	۰/۶۲۵۳	گیلکی - مازنی	۰/۳۰۰۸	کرد	۰/۶۱۵۴
۵	کرد	۰/۶۸۸۴	کرد	۰/۳۰۶۵	لر	۰/۷۱۲۹
۶	لر	۰/۸۰۱۴	لر	۰/۳۱۲۹	عرب	۰/۷۶۳۳

۷	ترکمن	۰/۹۰۰۷	بلوچ	۰/۳۲۲۳	ترکمن	۰/۷۷۹۵
۸	بلوچ	۰/۹۹۷۸	ترکمن	۰/۳۲۲۸	بلوچ	۰/۸۹۰۲

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۳

باتوجه به نتایج حاصل از روش ویکور، قومیت‌های کشور بر مبنای شاخص‌های اقتصادی در پنج سطح بسیار برخوردار، برخوردار، نیمه‌برخوردار، کم‌برخوردار و عدم برخوردار دسته‌بندی شدند. شکل (۴) سطح توسعه قومیت‌های کشور بر اساس شاخص‌های اقتصادی را نشان می‌دهد.

شکل ۴. سطح بندی قومیت‌های کشور براساس شاخص‌های اقتصادی

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۳

در سطح اول (سطح بسیار برخوردار از شاخص‌های اقتصادی - رنگ سبز تیره) قومیت فارس قرار دارد. در سطح دوم (سطح برخوردار - رنگ سبز روشن) اقوام آذری و عرب، در سطح سوم (سطح نیمه‌برخوردار - رنگ زرد) اقوام گیلکی-مازنی و کرد، در سطح چهارم (سطح کم‌برخوردار - رنگ نارنجی) قومیت لر و نهایتاً در پایین‌ترین سطح (عدم‌برخورداری از شاخص‌های اقتصادی - رنگ قرمز تیره) اقوام ترکمن و بلوچ قرار دارند. در جدول (۵) سطح توسعه قومیت‌های کشور در سطوح مربوطه آورده شده است:

جدول ۵. سطح بندی نهایی قومیت‌ها بر اساس شاخص‌های اقتصادی

ردیف	سطح توسعه	قومیت	تعداد استان	اسامی استان‌ها
۱	بالاترین	فارس	۱۵	اصفهان، خراسان رضوی، تهران، کرمان، فارس، قزوین، قم، مرکزی، سمنان، یزد، خراسان جنوبی، همدان، بوشهر، هرمزگان، البرز
۲	بالا	آذری عرب	۴	آذربایجان غربی، آذربایجان شرقی، زنجان، اردبیل خوزستان
۳	متوسط	گیلکی - مازنی کرد	۶	مازندران، گیلان کردستان، کرمانشاه، ایلام، خراسان شمالی
۴	پایین	لر	۴	لرستان، چهارمحال و بختیاری، کهگیلویه و بویراحمد
۵	پایین‌ترین	ترکمن بلوچ	۲	گلستان سیستان و بلوچستان

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۳

باتوجه به اینکه برخی از استان‌های فارس‌نشین بویژه در مناطق جنوبی و شرقی ایران ممکن است سطح توسعه متفاوت‌تری با استان‌های فارس‌نشین مرکزی داشته باشند، در این مرحله سعی شده است استان‌های فارس‌نشین به سه دسته استان‌های مرکزی (اصفهان، تهران، قزوین، قم، مرکزی، سمنان، یزد، همدان و البرز)، استان‌های شرقی (خراسان رضوی، خراسان جنوبی و کرمان) و استان‌های جنوبی (فارس، بوشهر و هرمزگان) تقسیم شوند و سطح توسعه آنها با یکدیگر و با دیگر اقوام مقایسه شود تا بتوان بهتر سطح توسعه‌یافتگی در ایران را تبیین نمود. شکل (۵) تقسیم‌بندی قومیت‌ها و استان‌های فارس‌نشین را در سه دسته نشان می‌دهد:

شکل ۵. نقشه قومیت‌های ایران و استان‌های فارس‌نشین مرکزی، شرقی و جنوبی
منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۳

جدول (۵) نتایج روش ویکور برای قومیت‌های کشور و استان‌های فارس‌نشین بر اساس شاخص‌های اقتصادی را نشان می‌دهد. میانگین Q برای ۱۰ قومیت برابر با ۰/۵۶۰۳ است که در حد بالاتر از متوسط قرار دارد. همانگونه که نتایج حاصل از جدول (۶) نشان می‌دهد قوم فارس مرکزی با Q، صفر در بالاترین سطح و اقوام فارس جنوبی و فارس مرکزی به ترتیب با Q، ۰/۳۴۹۲ و ۰/۴۴۲۹ در رتبه دوم و سوم قرار دارند. در مقابل قوم بلوچ با Q، ۰/۹۹۶۱ در پایین‌ترین سطح قرار دارد و اقوام ترکمن و لر به ترتیب با Q، ۰/۹۱۸۵ و ۰/۷۶۳۷ به ترتیب در مرتبه دوم و سوم محروم‌ترین اقوام از نظر شاخص‌های اقتصادی قرار دارند. نتایج این مرحله نشان می‌دهد که تمامی استان‌های فارس‌نشین از نظر شاخص‌های اقتصادی مورد مطالعه از سطح توسعه بالاتری نسبت به سایر اقوام ایرانی برخوردارند.

جدول ۶. نتایج روش ویکور برای قومیت‌های کشور و استان‌های فارس‌نشین

ردیف	قومیت	Q	قومیت	R	قومیت	S
۱	فارس مرکزی	۰	فارس مرکزی	۰/۲۲۰۷	فارس مرکزی	۰/۴۱۴۷
۲	فارس جنوبی	۰/۳۴۹۲	فارس جنوبی	۰/۲۳۰۱	گیلیکی-مازنی	۰/۵۷۵۷
۳	فارس شرقی	۰/۴۴۲۹	عرب	۰/۲۳۶۷	آذری	۰/۶۱۸۹
۴	آذری	۰/۴۸۵۰	فارس شرقی	۰/۲۴۶۳	کرد	۰/۶۲۰۳
۵	گیلیکی-مازنی	۰/۵۱۵۱	آذری	۰/۲۵۳۹	فارس شرقی	۰/۶۳۶۸

۰/۶۷۱۸	فارس جنوبی	۰/۲۶۳۳	گیلکی-مازنی	۰/۵۲۹۵	عرب	۶
۰/۷۲۸۷	لر	۰/۲۶۸۳	کرد	۰/۶۰۳۲	کرد	۷
۰/۷۹۱۶	عرب	۰/۲۷۳۹	لر	۰/۷۶۳۷	لر	۸
۰/۸۰۸۷	ترکمن	۰/۲۸۲۱	بلوچ	۰/۹۱۸۵	ترکمن	۹
۰/۸۸۵۳	بلوچ	۰/۲۸۲۶	ترکمن	۰/۹۹۶۱	بلوچ	۱۰

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۳

نتیجه‌گیری

بررسی و شناخت وضعیت مناطق، توانمندی‌ها و تنگناهای آنها در راستای دستیابی به توسعه پایدار بسیار مهم است. شکاف‌های اجتماعی و فضایی گسترده مانع درک متقابل و اعتماد می‌شوند (Ogunmiloro et al, 2022: 29). لازم به ذکر است که قومیت تنها عامل توسعه یا فقدان آن در ایران نیست، به عنوان مثال اولین قطب‌های صنعتی ایران در دهه ۴۰ در استان‌های مرکزی نظیر اصفهان، تهران و قزوین ایجاد شدند، علت این امر آن است که حکومت تصور می‌کرد صنایع مذکور می‌بایست دورتر از مرزها و در داخل کشور مستقر شوند، یعنی مناطقی که در برابر تهدیدات خارجی ایمن‌تر هستند. احتمالاً دلیل دیگر این است که مناطق مرکزی ایران از شرایط طبیعی بهتر و هموارتری نسبت به نواحی پیرامونی برخوردار هستند، در حالی که نواحی غربی، شمالی و تا حدودی شرقی عمدتاً کوهستانی بوده و شرایط طبیعی ناهموارتری دارند. با همه این تفاسیر، قطعاً قومیت یکی از مهم‌ترین عامل موثر در عدم توسعه یا تفاوت سطح توسعه‌یافتگی در ایران می‌باشد. پژوهش حاضر به بررسی توزیع فضایی شاخص‌های اقتصادی در قالب ۲۲ مولفه پرداخته است. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که اقوام مستقر در بخش‌های مرکزی که شامل اقوام فارسی‌زبان هستند، از نظر برخورداری از شاخص‌های مذکور در سطح بالاتری قرار دارند و مناطق بسیار برخوردار را تشکیل می‌دهند. همچنین قوم آذری که عمدتاً در مناطق شمال غربی ایران و قوم عرب که در جنوب غربی ایران قرار دارند جزء اقوام برخوردار، گیلکی-مازنی و کردها از اقوام نیمه‌برخوردار، لرها جزء اقوام کم‌برخوردار و بعد از آنها ترکمن‌ها و بلوچ‌ها هستند که نیازمند توجه ویژه و سیاست‌ها و برنامه‌های موثر برای توسعه سریع همه‌جانبه می‌باشند.

به طور کلی از جمعیت حدود ۸۰ میلیون نفری ایران در سال ۱۳۹۵ (براساس آخرین سرشماری)، حدود ۵۸/۵۹ درصد در استان‌های فارسی زبان و مناطق بسیار برخوردار، حدود ۱۷/۷۸ درصد در استان‌های آذری و عرب زبان و مناطق برخوردار، حدود ۱۳/۵۲ درصد در استان‌های گیلکی-مازنی و کرد و مناطق نیمه‌برخوردار، حدود ۴/۲۸ درصد در استان‌های لر زبان و مناطق کم‌برخوردار و نهایتاً حدود ۵/۸۱ درصد در استان‌های ترکمن و بلوچ نشین ساکن هستند.

لازم به ذکر می‌باشد که میزان برخورداری استان‌ها از مواهب طبیعی، اقلیم مساعد و منابع آبی در تراکم جمعیت استان‌ها و نیز میزان برخورداری آنها از شاخص‌های اقتصادی بسیار تاثیرگذار است. با در نظر گرفتن این پیش فرض، یقیناً دولت‌ها باید در راستای عدالت فضایی توسعه میان استان‌ها و قومیت‌های ایرانی-اسلامی سیاست‌ها و برنامه‌های کارآمدی ارائه دهند. لذا توجه بیشتر به مناطق کم‌برخوردارتر و اولویت‌بندی این مناطق در برنامه‌های توسعه اقتصادی و اجتماعی، هدایت سرمایه‌گذاری در مناطق کم‌برخوردارتر، توزیع مناسب امکانات شهری بر اساس جمعیت، بازتوزیع امکانات و خدمات موجود و رعایت الگوی سلسله مراتبی در توزیع امکانات راهکارهای پیشنهادی برای ساماندهی و توزیع فضایی شاخص‌های توسعه بین استان‌های مختلف است.

References:

- Ahmadi, M., Falahati, A., & Delangizan, S. (2020). Transition Dynamic Analysis of the Regional Disparity in Iran (Case Study: Iran Provinces). *Journal of Quantitative Economics*, 17(1), 85-119. [in Persian]
- Alesina, A., Devleeschauwer, A., Easterly, W., Kurlat, S., & Wacziarg, R. (2003). Fractionalization. *Journal of J. Econ. Growth*, 8(2), 155-194.

3. Alesina, A., Michalopoulos, S., & Papaioannou, E. (2016). Ethnic inequality. *Journal of Political Economy*, 124(12), 428-488.
4. Ascher, F. (2001). *Les nouveaux principes de l'urbanisme*. La fin des villes n'est pas à l'ordre du jour, La Tour d'Aigues: L'Aube.
5. Baldwin, K., & Huber, J.D. (2010). Economic versus Cultural Differences: Forms of Ethnic Diversity and Public Goods Provision. *Journal of American Political Science Review*, 104(18), 644-662.
6. Beheshti, M. B., Mohammadzadeh, P., & Jamshidi, O. (2018). Investigating income distribution inequalities among Iranian provinces using an exploratory spatial data analysis approach. *Journal of Urban Economic and Management*, 26(85), 109-150. [in Persian]
7. Boros, L. (2017). Inequalities in Creative Cities: Issues, Approaches, Comparisons. *Journal of Hungarian Geographical Bulletin*, 66(3), 273-276.
8. Brighouse, H., & Robeyns, I. (2010). *Measuring justice: Primary goods and capabilities*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
9. Bulmer, M. (1986). *Race and Ethnicity*. In Robert G. Burgess (ed), *Key Variable in Social investigation*. Boston & Henley Routledge & Kegan paul: London.
10. Cass, N., Shove, E., & Urry, J. (2005). Social Exclusion, Mobility and Access. *Journal of The Sociological Review*, 53(19), 539-555.
11. Easterly, W., & Levine, R. (1997). Africa's growth tragedy: policies and ethnic divisions. *Journal of Q. J. Econ*, 112(4), 1203-1250.
12. Esteban, J., & Ray, D. (1999). Conflict and distribution. *J. Econ. Journal of Theor*, 87(2), 379-415.
13. Friedrichs, J. (2022). Ethnic segregation in schools: a study of non-decision making. *Journal of Education Policy*, 38(6), 1024-1043.
14. Galster, G., & Sharkey, P. (2017). Spatial Foundations of Inequality: A Conceptual Model and Empirical Overview. *Journal of Russell Sage Foundation*, 3(2), 1-12.
15. Ghaderi Hajat, M., & Mirzaei Tabar, M. (2023). The Impact of Spatial Injustice on Ethnic Conflict in Ethiopia. *Journal of Geopolitics Quarterly*, 19(2), 41-65.
16. Ghaderi Hajat, M., Hafeznia, M.R., Roumina, E., & Saifi Farzad, H. (2022). Interpretive-Structural Modeling of the Affecting Factors on the Spatial Injustice in Iran. *Journal of Geopolitics Quarterly*, 18(68), 1-25.
17. Gholamrezaei, A. (2021). Ethnicity and the Formation of the Threat of Ethnic Nationalism in Iran. *Journal of War Studies*, 3(8), 35-49. [in Persian]
18. Glaeser, E. L., Resseger, M. G., & Tobio, K. (2008). Urban inequality. Technical Report. *Journal of National Bureau of Economic Research*, 12(8), 30-47.
19. Haddadian-Moghaddam, E., & Meylaerts, R. (2015). What about Translation? Beyond "Persianization" as the Language Policy in Iran. *Journal of Iranian Studies*, 48(13), 851-870.
20. Hamdhaidari, S., Agahi, H., & Papzan, A. (2008). Higher Education during the Islamic Government of Iran (1979-2004). *Journal of Educational Development*, 28(10), 231-245.
21. Harvey, D. (2000). *Social Justice and City*. Translated by Mohammadreza Haeri & Behrooz Monadzadeh: Process and Urban Planning Press.
22. Jarv, O., Masso, A., Silm, S., & Ahas, R. (2020). The link between ethnic segregation and socio-economic status: an activity space approach. *Journal of Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie*, 112(3), 319-335.
23. Kanbur, R., & Venables, A.J. (2005). *Spatial Inequality and Development*. Oxford University Press: Oxford.
24. Kidokoro, T., Matsuyuki, M., & Shima, N. (2022). Neoliberalization of urban planning and spatial inequalities in Asian megacities: Focus on Tokyo, Bangkok, Jakarta, and Mumbai. *Journal of Cities*, 130(30), 103-114.
25. Kunovich, R.M., & Hodson, R. (2002). Ethnic Diversity, Segregation, and Inequality: A Structural Model of Ethnic Prejudice in Bosnia and Croatia. *Journal of The Sociological Quarterly*, 43(18), 185-212.
26. Lamont, J., & Favor, C. (2013). *Distributive justice*. Encyclopedia of philosophy: Stanford.
27. Lessmann, C. (2016). Regional inequality and internal conflict. *Journal of German Economic Review*, 17(5), 157-191.
28. Lewin-Epstein, N., & Semyonov, M. (1992). Local Labor Markets, Ethnic Segregation, and Income Inequality. *Journal of Social Forces*, 70(12), 1101-1119.

29. McDoom, O. S. (2017). *Inequality, ethnicity, and social cohesion*. WIDER Working Paper 2017/204, The United Nations University: UNU-WIDER.
30. Nourbakhsh, Y. (2008). Culture and ethnicity, a model for cultural communication in Iran. *Journal of Cultural Research*, 1(4), 67-78. [in Persian]
31. Ogunmiloro, M., Alliyu, D., Onamade, A., Akinmoladun, A., & Olaniyanu, O. (2022). A Review of the Common Drivers of Urban Spatial Inequality and Social Segregation in the Global South. *Journal of Democratic and Development Studies (IJDDS)*, 5(4), 27-35.
32. Pereira, G. (2013). *Elements of a Critical Theory of Justice*. Palgrave Macmillan: New York.
33. Raghfar, H., Khoshdast, F., & Yazdanpanah, M. (2011). Measuring Income Inequality from 1984 to 2009. *Journal of Social Welfare*, 12(45), 241-266.
34. Rawls, J. (1971). *A theory of justice*. Harvard University Press: Cambridge, MA.
35. Rostamalizadeh, V., & Noubakht, R. (2023). Measuring the Dimensions of Spatial Inequality in Iran Counties; Looking at Policy Requirements. *Journal of Community Development (Rural-Urban)*, 14(2), 489-509. [in Persian]
36. Rullan, B. (2001). *Political Ethnology*. Translated by Nasser Fakuhi, Ney Publishing: Tehran.
37. Sadeghi, R., & Shokryani, M. (2016). Spatial analysis of the development impact on internal migration -between counties- in Iran. *Journal of Community Development (Rural-Urban)*, 15(8), 245-270. [in Persian]
38. Safaei Asl, E. (2013). Multilingualism in Iran; Unity or Pluralism? (A case study in East Azerbaijan Province). *Journal of Research on Humanities and Social Sciences*, 3(18), 83-88.
39. Sanchez, M. (2019). Ethnic and Cultural Homogeneity: An Obstacle for Development?. *Journal of Northeastern University: Boston*, 15(30), 1-23.
40. Sasanpour, F., & Hatami, A. (2017). Spatial analysis of educational competitiveness of the country's provinces. *Journal of Urban Economics and Management*, 3(5), 45-61. [in Persian]
41. Shahaboonin, F., Olalekan David, O., & Van Wyk, A. (2023). Historic Spatial Inequality and Poverty along Racial Lines in South Africa. *Journal of Economics and Financial Issues*, 13(1), 102-111.
42. Smith, A. (2004). *Nationalism (Theory, Ideology, History)*. Institute for National Studies: Translated by Mansour Ansari. [in Persian]
43. Stewart, F. (2005). *Horizontal Inequalities: A Neglected Dimension of Development*. Palgrave Macmillan UK: London.
44. Stillwell, J., Norman, P., Thomas, C., & Surridge, P. (2010). *Spatial and Social Disparities*. University of Leeds.
45. Tissot, S., & Poupeau, F. (2005). La spatialisation des problèmes sociaux. *Journal of Actes de la recherche en sciences sociales*, 4(159), 4-9.